

Олександра СКОК

доцент кафедри,
кандидат юридичних наук

Таїсія ШЕВЧЕНКО

старший викладач кафедри
кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
(м. Дніпро, Україна)

ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ: «НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА»

Недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою цінністю і стоять на одному рівні з життям, здоров'ям, честю та гідністю людини. В Конституції України не надається поняття національної безпеки, але згадуються в тексті конституції, в разі обмеження законних прав та інтересів за ради конституційної безпеки. Наприклад, нерозголошення конфіденційної інформації, окрім випадків передбачених законом і лише в інтересах національної безпеки (ст. 32 Конституції України).

Незважаючи на те що визначення категорії «національна безпека» висвітлювались в роботах науковців неодноразово, однак і в різних аспектах, виникає необхідність надати комплексний аналіз такого поняття. Національна безпека трактується в різних контекстах, як, наприклад: національна безпека як філософська категорія; економічна безпека; інвестиційна безпека; національна безпека в адміністративному праві; національна безпека в кримінальному праві; національна безпека і транснаціональна злочинність та інших галузях.

Закон України «Про національну безпеку України» визначає основи та принципи національної безпеки й оборони, цілі та основні засади державної політики, що гарантуватимуть суспільству і кожному громадянину захист від загроз. Національна безпека України – захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз. Державна політика у сферах національної безпеки і оборони спрямована на захист: людини і громадянина – їхніх життя і гідності, конституційних прав і свобод, безпечних умов життєдіяльності; суспільства – його демократичних цінностей, добробуту та умов для сталого розвитку; держави – її конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності; території, навколишнього природного середовища – від надзвичайних ситуацій [1].

Так, на думку В. Смолянюк, запропонований державою на початку 1990-х років «вузький» підхід щодо розуміння національної безпеки України як стану захищеності її національних інтересів після Революції Гідності 2013–2014 рр., змінився на більш розширений: національна безпека – це стан захищеності національних інтересів та національних цінностей [2].

Згідно зі Стратегією національної безпеки України, основна думка якого викладена, як «Безпека людини – безпека країни», суть якого в тому, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека – найвища соціальна цінність в Україні. Реалізація цієї норми Конституції України – головна мета державної політики національної безпеки. Україна прагне миру. Мир – запорука розвитку України. Встановлення миру, відновлення суверенітету і територіальної цілісності України у межах її міжнародно визнаного державного кордону – найвищий пріоритет держави [3].

Національна безпека – це багаторівневе й багатокомпонентне явище, що відображає стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства та держави від реальних та потенційних загроз. Вона тісно пов'язана з усіма аспектами життя людини, суспільства і держави та є складовою їх існування і розвитку [4].

Більш змістовне визначення національної безпеки надає Л. Рябовол, зазначаючи, що національну безпеку та її забезпечення можна визначити як систему – цілісність, єдність компонентів, серед яких: мета, завдання, принципи та функції відповідної діяльності; суб'єкти (державні й недержавні) забезпечення національної безпеки, їхні повноваження і компетенції, взаємоузгоджена діяльність (взаємодія); об'єкт, на забезпечення безпеки якого, й спрямована система, а саме – національні інтереси й цінності, для охорони від певних

загроз і небезпек яких створюються уповноважені на те суб'єкти, а охорона цих об'єктів і становить сутність діяльності із забезпечення національної безпеки; зміст такої діяльності як сукупність правових, організаційно-управлінських, інших заходів, засобів, форм, методів, технологій її здійснення, інструментів і механізмів забезпечення національної безпеки.

Системоутворюючою складовою цієї системи є мета її функціонування, в якій мають збалансовано відобразитися інтереси особистості, суспільства й держави. Найбільш суттєвою ознакою цієї системи є безпосередньо безпека, а забезпечення безпеки досягається, якщо відповідна система зберігає достатню стійкість (стабільність) під впливом різних чинників (внутрішніх / зовнішніх, об'єктивних / суб'єктивних, конструктивних / деструктивних), підтримуються взаємозв'язки між її компонентами і вона здатна ефективно функціонувати й розвиватися та досягати мети, з якою вона й була створена [5]

Національна безпека України в кримінальному праві є родовим об'єктом Розділу I Особливої частини КК України «Злочини проти основ Національної безпеки України». До таких суспільних відносин належать відносини, що забезпечують державну безпеку, конституційний лад, суверенітет, територіальну цілісність і недоторканість, обороноздатність, тобто основи національної безпеки України. Все перелічене належить до основ існування України, як суверенної та незалежної, демократичної, правової держави.

Основними принципами, що визначають порядок формування державної політики у сферах національної безпеки і оборони, є:

- 1) верховенство права, підзвітність, законність, прозорість та дотримання засад демократичного цивільного контролю за функціонуванням сектора безпеки і оборони та застосуванням сили;
- 2) дотримання норм міжнародного права, участь в інтересах України у міжнародних зусиллях з підтримання миру і безпеки, міждержавних системах та механізмах міжнародної колективної безпеки;
- 3) розвиток сектора безпеки і оборони як основного інструменту реалізації державної політики у сферах національної безпеки і оборони [1].

Тож у підсумку можемо зазначити, що для визначення національної безпеки необхідний комплексний підхід і розуміння в різних аспектах. Зібравши різні визначення національної безпеки в нормативно-правових актах, та враховуючи думку науковців, які досліджували це питання, можна безумовно стверджувати, що національна безпека є основою безпеки життєдіяльності людини в державі.

1. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018І. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2018. № 31, ст.241. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>.

2. Смоляннюк В. Національна безпека незалежної України: осягнення сутності. *Основи національної безпеки. Політичні дослідження*. 2021. № 1. С.163-186.

3. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України» : Указ Президента України від 14.09.2020 № 392/2020. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text>.

4. Мельниченко Б., Фігель Н. Основні підходи до розуміння поняття «Національна безпека». *Вісник Національного університету «Львівська політехніка» Серія: «Юридичні науки»*. 2021. № 2(30). С. 68-72.

5. Рябовол Л. Т. Національна безпека України: структурно-функціональний аналіз. *Вісник України імені Альфреда Нобеля. Серія «Право»*. 2020. № 1(1). С. 25-31.